

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י מדרשית הדף היומי פ"ח

מסכת סנהדרין - דף כח

המת.

בש"ו"ת שאילת יעב"ץ (ח"ב סי' קעז) דן בדברי הרוקח, ונוקט שטומאה בלועה לא תתיר, כיון שתמיד יש חשש שמא יוציא הולד ראשו לפרוזדור, ומוגדר הוא כילוד. וכל דברי הרוקח התירו להיכנס לאוהל המת בימי עיבורה, ולא נשלמו לעובר חודשיו, התיר מחמת ספק ספיקא כאמור. אולם בכלל החודשים, אין כאן ספק ספיקא שבכל שעה שמא תלד זה ספק דאורייתא, ויש להחמיר.

ובמ"ב פסק (הלכות שבת סי' שמ"ב סו"ק ז') בשם הנהגת חיים, "ומו"מ אשת כהן מעוברת שקרבו ימיה ללדת מותרת ליכנס לכתחלה באהל המת דאף שנראה לנו שזאי תלד שם ולד ושמא יהיה זכר ויטמא שם אפילו הכי מותר דספק ספיקא הוא שמא יהיה נקבה ושמא יהיה נפל." עכ"ל.

כמכר למדו מ"לא יומתו אבות על בנים" שאין מעיד אחיו על דודו וכוונת הפסוק אבות שהם אחים על יעודו הבנים עליהם. וכלש שהאבות שהם אחים לא מעידים אחד על השני, וממה שכתוב "על בנים" מבאר שבני דודים פסולים אחד על השני, שהרי לא כתוב "על בן". ובינו דודים אינם מצטרפים להעד על אחר, ביאר רמ"ב בר חמא שסברא שהרי אין העדים נעשים זממים אם צ"הזימו את ב' העדים, ואם יזימו ומצא שמה שסברא שהרי זה מחמת העידות ביחד עם אחיו, ומובדק שנהרג ע"י עדות אחיו, לכן אינם מעידים. שאל רבא שהרי לבי עדות חזקה על הקרקע למדנו שאם באו ג' אחים ועד אחד מצטרף עם כל אח על עדות שנה, מועילה העדות שיש כאן ג' עדות אבל לא עדות אחת, מבאר שאל מתחשבים בצירוף שלהם ועדות ההזנה היא עדות חיצונית שהיא מחייבת עונש, וא"כ יכולים להעיד ביחד על משוה אחר, ומה שאין כן המבאר שאמרה תורה "ובנים לא יומתו על אבות" ולא נאמר בלשון יחיד "ובן" או "הם לא יומתו", מכאן שמוטב שאין הבנים מעידים יחד על אחר.

קרובי האם נלמדים ממה שנאמר פעמים "אבות" בפסוק, האחד נדרש על קרובי האב והאחד נדרש על קרובי האם. ונאמר פעמים "ומתו" לומר שאף על זמות אינם מעידים. וממה שאמרה תורה "משפט אחד יהיה לכם" למדנו שאינם מעידים אף על ממונת, למרות שהפסוק הוזכר לעיל עוסק בנפשות.

רב ביאר ש"חנתו" האמור במשנה לגבי אחי אבא בנו וחתנו, הכוונה לחתן של בן אחי האב, ואף שהוא דור שלישי אינו מעיד, ולכן אמר רב אחי אבא לא יעד לי הוא ובנו וחתנו. ומה היה יכול התנא לכתוב פסול של שלישי (חתן של בן אחי האב) בראשון, בצורה יותר פשוטה כגון בן בנו של אחיו (נכד אחיו), אולם השמיע שבעל המדרש "דוחה הגמ' ביאור זה מחמת שאמר רבי חיא שיש במשנה 8 אבות וביחד עם הבן והחתן ס"ה 24, ואילו לדברי רב שמונים אף את חתן הבן עולה שיש 32. אלא באמת כוונת רב לחתן אח האב שהוא דור שני, ורב קרא לו דור שלישי מחמת שיש בן אחי אבא דם אלא מנישואים, ומכאן למד רב שכל שלישי יהיה פסול. ואמר רבא קשה, שהרי אם חתן אחי האב זה שלישי, עלה שלישי בשני יהיה פסול לעדות ורב הכשיר. אלא רב פסל שלישי בראשון כדברי ר"א וחתנו ורב ששלישי אבא לא יעד לי הוא ובנו וחתנו, כך בן אחי אבא לא יעד הוא בנו ושמא יוכר כמותו שלישי בראשון לא יעד, וחלק וסבר שלישי בשני יעד. רב דרש "לא יומתו וכו'" לרבות עוד דור. ולענת ר"א "על בנים" פסול האבות תשלך על הבנים ולכן מרביח את הפסול מחיי האב, לבן אחי האב.

אמר ר"ג את כל מחותני לא יעד לו וכן בנו, או בן אחות מחותני. (הפסול לחתן של אחות, משום שאני ובעל אחות אמו אינם מעידים הם וביניהם וחתניהם. (הפסול לחתן של אחות, משום שאני אחי מחותני). אמר רב אשי כאשר היינו בבית מדרשו של עולה הסתפקו האם כשר להעיד על בן אחי חמיו וכן על בן אחות חמיו, ובאר שאל מה ששלמדנו שאין, אח אביו ואח אמו פסולים הם בניהם וחתניהם. רב בא למקום מסוים לרכוש קלף ושאלוהו האם יכול אדם להעיד על אשת בן אשתו (חורגת), אמר רב שאמרו בסורא שבעל שאשתו אינו מעיד. בפומבדיתא שאה בבעלה ואינו מעיד. אמר רב הונא בשם רב, שאלה כבעלה מה שזכר שזכר "עדות אחי אביך לא תגלה אל אשתו לא תקרב דודתך היא" התורה קראה לאשת הדוד "דודתך" מכאן שאשה כבעלה.

בעל אמן, הוא בנו וחתנו אינם מעידים. לדעת רב ירמיה החידוש "בבנו" (מעבר למה שאמרו פסול) לומר שאח האב פסול, היינו שאחים רק מאם נפסל להעיד למי שהוא בן הבעל (אף שאינם אחים אלא יש להם אח משותף), אולם לדעת רב חסדא יכול להעיד על אח האב, ולדבריו המשה ידבר על אח מהאב ועל אח מהאם.

אמר רב חסדא, מחותנים מעידים זה על זה (בנו ובתו נישאו), ואינם דומים אלא לחבית שאין המסכה מתאימה לה. אמר רבה בר בר חנה, אדם מעיד על אשתו ארוסה, וביאר רבינא שדווקא להוציא ממנה ממון ולא להכניס לה ממון שאינה נשואת שרק בחורגת העתיד. ודוחה הגמ' שאינו נאמן כלל בין להוציא ממון ובין להכניס ממון. ורבה סבר לומר שידו עדות הוא כדן קרובה לטומאה וירושלם ולמדנו שאם הוא כהן ומותר ארוסה לא מטמא לה ואין לו צד אונן ובאכילת קודשים. וכן אומר רבא שיש 8 אבות וביחד עם בניהם וחתניהם יש 24 פסולי מחוייבת להיטמא לו (יש שלא גרסו ע"י רש"י כאן ובב"מ יח). ואינו יורשה, אם מת גובה את חובתה. והיה נראה שאינם מוגדרים כקרובים ולכן יכולים להעיד, דוחה הגמ' שאין ראייה שטומאה וירושלם דנו לפי הגדרת "שאר", ולכך עדות הנושא הוא בקרוב הדעת.

לדעת רבי יהודה בחשנה "חורג" היינו בן אשתו מבשל אחר פסול להעיד לו, אולם בנו של חורג וחתנו כתיבם. לדעת רבי יוסי, גיסו נפסל להעיד אולם בן של גיסו (ואחותו) וחתנו אינם פסולים להעיד. ולמה פסקת הגמ' בהשטר שטרך בחורג מעוט אביו ובנו וחתנו, ומבנים דברי רבי חיא שיש 8 אבות וביחד עם בניהם וחתניהם יש 24 פסולי עדות. והבביתא היה שיש רבי יוסי שביגסו אמרו וכו"ש בחורגו נפסלים לעדות בניהם וחתניהם. אמר רב יהודה בשם שמואל שהלכה כרבי יוסי, והיה מקום לומר שכוונתו שיש כשר לעדות כיון שאינו יורשו כמבאר במשנה, ומעשה היה בשטר שהגיע לרב יוסף שהיו חתומים עליו גסים ורצה להכשירו מחמת הנוכח, ואמר לו אביי שיתכן שכוונת שמואל הייתה שהלכה כרבי יוסי בבביתא מפוסל את גיסו. לדוחה הגמ' שהרי שמואל שגיסיס הפסולים זה כאנא ונכנס, שהיו אחים והיו גיסים שנשאו ב' אחיות, אולם מדוקדק ששאר גיסים כשרים. דוחה הגמ' שיתכן ששמואל כוונתו הייתה שהם פסולים מחמת קירבת גיס" ולא התייחס לקירבת אחר. וקובל ר' יוסף שגיסים פסולים ואם לבעל השטר שקייים את השטר בעד מסיירה כשיטת ר"א, ודחה אביי את דבריו שהרי אף ר"א עם יש ביה בגוף השטר (מזויף מחתום) אין להכשירו בעד מסיירה. אמר רב יוסף לבעל השטר לא מניחים לי להכשיר את שטרך.

!!! מקום זה מיעד להנצחה !!!

עיונים על הדף

מדוע אונן אסור באכילת קודשים?

הביאה הגמ' שיטת רבה שסבר שיכול להעיד על ארוסתו משום שאינם מוגדרים כקרובים לגבי דיני טומאה וירושלם, ודחתה הגמ' שהרי אין העניין תלוי בדיון "קרובה" של "שאר", אלא בקירוב הדעת ויש לפוסלו מחמת קירוב דעת.

הביאה הגמ' את דברי רב חיא בר אמי דמי ארוסה או ארוסה שמתו, ומבואר שארוסה שמתה אם הארוס הוא כהן, מותר באכילת קודשים, היות ולגבי זה אינו מוגדר כ"אונן". כתב רש"י (ד"ה לא אונן) און אינונות חל עליו לאיסור אכילת קודשים. וכן הדין אם הארוס מת, הארוסה מותרת באכילת קודשים.

מה המקור ש"אונן" אסור באכילת קודשים, שכאן באו למעט ארוסה וארוסה בגמ' בזבחים (טו, טז) למדו שהאונן אסור לאכול בקדשים, ממה שנאמר במעשר "לא אכלתי בגמ', ולמדו ממנו קל וחומר לקדשים. ועי' ברמב"ם פה"מ (תחילת פ"ב בזבחים) שנאמר "ותקראה אותו כאלה ואכלתי ומותרת באכילת קודשים". וגו', ואפילו כהן גדול שמותר לעבוד באינותו, אסור לאכול בקדשים.

הגמ' בימא (יד, נב) לגבי כהן גדול שאשתו בעיניו ביה"כ. ביאר רבא למסקנא את דברי רבי יהודה, שלא עובד ביום, שמא יאכל בקודש בלילה ואסור הוא בקודשים בזמן אינותו. אף שבלילה כבר דין אונן שבו הוא רק מדרבנן. ודנו בגמ' לפי דעת רבי יהודה, שלכאור' אין הכהן גדול מוגדר כאונן משום שהנפטרת אינה מוגדרת אשתו, כיון שגרשה על תנאי, שהרי העמידו לו אשה אחרת וכו' כפי שהאריכה הגמ' שם לבאר, וא"כ היא לא אשתו, ואין לדון אותה בתורת "אונן". אמרת הגמ' בכ"ז הוא טרוד. מה ביאור דברי הגמ' שאונן לא אוכל בקודש.

ביאר רש"י (שם ד"ה מ"ה לא) ובקדשים בעיניו שמחה וגדולה דכתב "לך נתתם למשחה" כדרך שהמלכים אוכלים. עכ"ל. עולה מדברי רש"י שכהן לא אוכל בקודשים בזמן היותו אונן משום שהאכילה צריכה להיות כדרך שהמלכים אוכלים, ואונן זה לא בדרך מלכות. ודברי רש"י מיוחדים, שכלל בכלל העניין של אכילה בצורה של מלכים, "אכילה בשמחה".

שהרי שטות הענין, לפי הראשונים שהביאו בפרק ערבי פסחים (קט"ב, ב רש"ב, ריעו דוד) שהתורה אמרה בצורת אכילת הקודשים "לכל קדשי בני ישראל לך נתתם למשחה" (מכבר יח, ה), ולמדו בגמ' בסוטה (טו, טז) למשחה לגדולה כדרך שהמלכים אוכלים. ומחמת זה הטעם, אמרו בגמ' בזבחים (א, צא) רשאים הכהנים לאכול את הקדשים צללים וכו'. ובגמ' בחולין (קל"ב, ב) מתננת כהונה אין נאכלות אלא צלי וכו' ובחרדל. כמו"כ דרך מאכל חשוב להאכל על השובע ויש מצוה (עי' בתורת' שם אות כד') באכילת הקודשים שיהיו בדרך כך כבוד להאל על רעבון, כך מבואר אף בתוס' בפסחים (סו, ב ד"ה מביאה) שהכהנים היו אוכלים חולין בעדרה כדי לאכול את המנות על השובע (עי' אהרן דאורייתא סימן א) עכ"פ זוהי צורת האכילה של בשר הקודש. אולם לא מוזכר ענין "אכילה בשמחה", כמבואר ברש"י בימא.

קוביא זו מקשים התוס' ישנים (ד"ה אטרוד) על דברי רש"י. ועוד הקשו, אם ההתייחסות ל"אכילה בשמחה" ולא כתוב כאן דין ב"אונן", א"כ מי שטבעה ספינתו בים ג"כ יהיה אסור באכילת קודשים, שהרי אין שמחה לפניו. לכן מבאר את הסוגיא שם באופן אחר לפי הדגות יו"כ ואכמ"ל.

הריטב"א (ד"ה וכו' ותי מנא) נוקט בדעת רש"י, שצער מות אשתו, שגרשה בע"כ, לצורך עבודת יו"כ, יותר מכל צער אחר, כטבעה ספינתו וכו'. וצער בעלמא, אינו אסור בקודשים, אולם צער מיתת שארו שהייתה כבר, כיון שילבו דוה עליו שהרי מחמת הצורך יגרשה, שפיר קרינא ביה אינות. ולמד הריטב"א, בפסוק של "למשחה לגדולה", שצורת האכילה כדרך שהמלכים אוכלים, וא"כ אין הבדל בין אכילה מכובדת בצליה ובחרדל, לאכילה שלא בצער, ואז זה נכלל בעניין אחד, "למשחה לגדולה". (ועי' סו"ג לאון רנ"ג ס"ד שם הוא מצד לומר שאיסור אכילת קדשים באינותו הוא מטעם למושחה לגדולה, ועי' דרך מצותך להלח"מ ח"ב)

האם "כפנות" מזהרות על איסור טומאה?

בלשון הברייתא שהביאה הגמ' מדברי רבי חייא בר אמי כתוב "וכן היא לא אוננת ולא מטמאה לו" והדבר הוא פלא כפי שצינו הראשונים, הרי למדו בגמ' בסוטה כב, א שלא הוזהרו בנות אהרן על פרשת טומאת מת ואין להם איסור "לא יבא" לאוהל המת". ובאמת ברש"י הביא שיטה שלא גרסה את המילים הנ"ל בגמ', וציון (וכן כתב בבית) שאפשר להכונה שאינה מחוייבת להיטמא לו שאינה מצוה להתעסק בקבורה. עסקנו בעבר בעניין היתר לכהנת ללדת בבית חולים שיש בו חשש טומאת מת, ויש צד שתלד זכר המוזהר על טומאת מת ואיסור "לא יבא".

כתב הש"ך (יו"ד ששא, א) בשם הרוקח וז"ל, כתב הרוקח (סימן שס"ג) אשת כהן שמעוברת מותרת ליכנס באהל המת דספק ספיקא הוא שמא נפל הוא או שמא נקבה הוא. עכ"ל. המג"א (א"ח ש"מ, ב) הביא את דברי הרוקח הנ"ל, והניח בצ"ע מה העידון של הרוקח, הא קו"ל, שטומאה בלועה אינה מטמאה, וא"כ אין לאסור מחמת שהולד לא יקבל טומאה. והשאר בצ"ע.

בש"ו"ת הרדב"ז (חלק א' סי' ר) הביא את דברי הרוקח, ונקט, שכל דבריו שהוזקק להגיע לס"ס להיתר, זה רק באשה שקרבו ימי ללדת, וקרוב הדבר שתלד באוהל המת, והתיר מחמת ספק ספיקא, שעתה אין לדון מחמת טומאה בלועה. כיון שעומדת ללדת מוגדר הולד כילוד, ונטמא מורגע לידתו ולא דנים אותו אחר טומאה בלועה, וכל דברי הרוקח באו להיתר עומדת ללדת.

בש"ו"ת נודע ביהודה (תניא יו"ד סי' ר) הנוגע לעניינינו, אמר הנוב"ל, אשה זו שהיא אשת כהן, היא מותרת להיכנס לאוהל המת, כיון שלא הוזהרו בנות אהרן על טומאה, אלא מחמת עיבורה, אבה רוצה לאסור אותה מטומאה, ע"ז אמרו אל תאסרנה מספק, שהוא ספק ספיקא, וזה כוונת הרוקח להיתר להיכנס לאוהל